

Dr. TONKO ŽABICA

Redovni profesor na Fakultetu za turizam i vanjsku trgovinu Dubrovnik

SUVREMENI NAUČIČKI TURIZAM KAO ČIMBENIK KVANTITATIVNOG I KVALITATIVNOG RAZVOJA TURISTIČKE PONUDE HRVATSKOG JADRANA*

UDK 338.48(497.5)

Stručni rad

Primljeno: 30. rujna 1995.

Sažetak

Turizam danas doživljuje jednu novu turističku revoluciju, posebice kad se misli na turizam koji po broju sudionika i prostornom obuhvatu na vodenim akvatorijima poprima veoma široke razmjere. Otkrivanjem novih turističkih destinacija, posebice akvatorija kao što je hrvatski jadranski prostor, nautičko-turistička ponuda doprinosi sve većoj potražnji za selektivnim sadržajima, tim više kad se to odnosi na nautičko-turističku infrastrukturu, maritimno-rekreativne aktivnosti i sadržaje, a sve k cilju što boljeg i potpunijeg osuvremenjivanja nautičko-turističke ponude.

Ključne riječi: *nautički turizam, hrvatski jadranski prostor, turistička kretanja, maritimne aktivnosti, materijalna osnova*

UVOD

Dinamična kretanja na međunarodnom turističkom tržištu koja započinju u drugoj polovici XX. stoljeća možemo nazvati epohom "razonode i turizma" a turizam je postao jedan od dominantnih i uočljivih fenomena modernog društva.

Međunarodni turizam poprima široke razmjere u prostornom obuhvatu i to kako na kopnenim tako i na vodenim akvatorijima.

Ne ulazeći u pojedinosti ove evolucije, a uzimajući u obzir globalne okolnosti turističkih kretanja, uočavamo kako se ne radi o ravnomjernom

* Rad je prezentiran na I. kongresu geografa Hrvatske, Zagreb, 12. i 13. listopada 1995.

usponu, već o raznolikoj ekspanziji u svjetskim regijama prvenstveno uvjetovano prirodnim, društvenim, infrastrukturnim i drugim činiocima.

Međutim, iako se glavina turističkih tijekomova i dalje kreće u pravcu sjever-jug u ljetnoj turističkoj sezoni, sve je uočljivija pojava njihove prostorne i vremenske disperzije, što upućuje na potrebu novih oblika turističke ponude.

Sve je više naglašena i prisutna težnja za promjenom prostora, prirodne sredine okruženja, boravka i navika što doprinosi jačanju turističke frekventnosti, koja je posljedica ovakvog trenda turizma kvantitativan i kvalitativan rast i ogromna disperzija te penetracija ljudi (u ekonomskom i kulturnom obilježju) u prostoru.

Međutim, kada govorimo o sadašnjim turističkim kretanjima, ona su u prvom redu usmjerena ka priobalju toplih mora, zato maritimni turizam čini glavninu turističkog prometa u svijetu, a u raznim oblicima ostvaruje mnogo veću stopu rasta od svih ostalih vrsta turizma.

Zemlje i regije kojima je priroda podarila more i obalu, a posebice zemlje toplih mora, postaju danas središta i pokretači novog fenomena turističke aktivnosti, a to je *nautički turizam*.

Masovna turistička kretanja k moru (od tri sudionika u turističkim kretanjima, dva su usmjerena k moru!) uvjetovana su u znatnoj mjeri iskonskim nagonima. Naime, more je najveći i razmjerno *najbližiji prirodni element* koji pruža uvjete potpunog reaktiviranja ljudi u prirodi, traganja za nenapućenim prostorima, omogućuje smirenost ili aktivan odmor, tj. daje mogućnosti dokoličenja ili rekreiranja po osobnoj želji, odnosno prema sklonostima i potrebama turista-sudionika nautičara. (Žabica, T., 1994.)

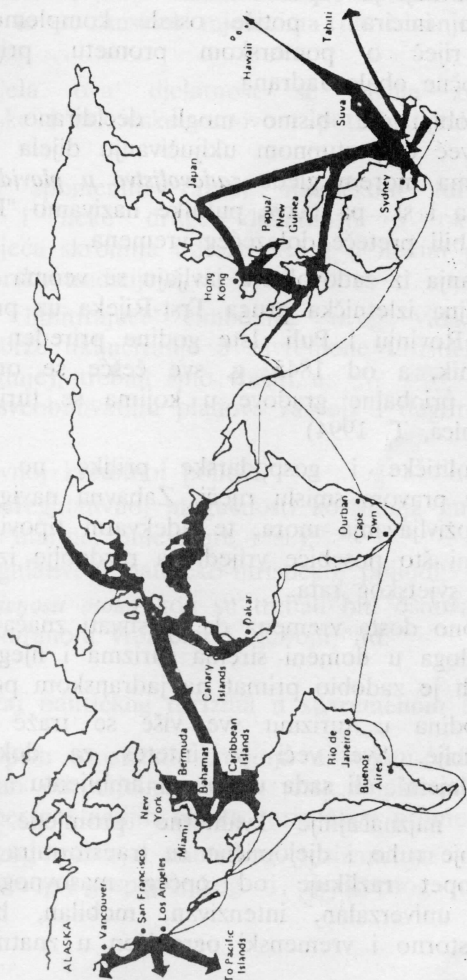
U masovnom bijegu prema moru ima zacijelo i mistike, jer je more, iako najveći i relativno najbliži prirodni element, ujedno i najmanje poznati dio prirode, i jer more svojom grandioznošću, elementarnim snagama, tajanstvenošću i drugim svojim odlukama i fenomenima osvaja i ushićuje ljude. (Alfier, 1971.)

U takvoj prirodnoj sredini sve su intenzivnije masovne ljudske aktivnosti: zabava, šport, plovidba i život na moru, što danas nazivamo *nautičkim turizmom*.

Tolerirajući nautički turizam kao specifičan fenomen u njegovom razvoju mogli bismo uočiti kako on sjedinjuje *čovjeka, tehniku i prirodu* pa kao takav zadobiva sve više sljedbenika u ambijentima mora, jezera i rijeka.

Prepoznatljivost nautičkog turizma proistječe iz njegove polivalentnosti. On usmjeruje turističke tijekomove k vodenim akvatorijima i postaje promotor "*treće turističke revolucije*". Ova, nekad tipična selektivna i privilegirana vrsta turizma, danas je pojava koja sve više postaje masovni turistički fenomen.

Morski akvatoriji brojnim zemljama svijeta omogućili su da postanu moćne u pomorskom smislu, ali su također svoj gospodarski uspon zasnovale i na turističkoj orijentaciji čemu su pogodovali brojni čimbenici,

Sl. 1. Regionalna pomorska i nautička koncentracija prometa u "debelim" morima svijeta

prije svega maritimna orijentacija koja stvara brojne pogodnosti razvoja, posebice zemljama Mediterana uključujući i naš hrvatski jadranski prostor.

Nautički turizam na istočnoj obali Jadrana

Razvoj turizma koji je započeo sredinom XIX. stoljeća na sjevernom jadranskom prostoru inicira i potiče ostale komplementarne djelatnosti posebice kad je riječ o pomorskom prometu, prijevozu putnika i povezivanju luka istočne obale Jadrana.

U tom razdoblju ne bismo mogli decidirano govoriti o pojavi nautičkog turizma, već o postupnom uključivanju dijela turističke klijentele na svojim putovanjima morem glede *zadovoljstva u plovidbi*, razgledavanju i upoznavanju krajolika i sl., pa takve putnike nazivamo "Passageri della gita di piacere", koji su bili preteče dolazećeg vremena.

Ovakva putovanja iz zadovoljstva javljaju se veoma rano, već 1844. g., kad se uvodi nedjeljna izletnička pruga Trst-Rijeka uz pristajanje u Piranu, Novigradu, Poreču, Rovinju i Puli. Iste godine priređen je i prvi izlet na relaciji Trst-Dubrovnik, a od 1845. g. sve češće se organiziraju izleti iz Rijeke na otoke i priobalne gradove u kojima se turizam u to vrijeme počeo razvijati. (Žabica, T. 1994)

Nestabilne političke i gospodarske prilike ne pogoduju razvoju nautičkog turizma u pravom smislu riječi. Zabavna navigacija, flota i ostali vidovi turističkog doživljavanja mora, te adekvatni tipovi organizacije u to vrijeme su beznačajni što posebice vrijedi za razdoblje između dvaju ratova i vrijeme poslije II. svjetskog rata.

Bilo je potrebno dosta vremena da se shvati značaj nautičkog turizma i njegova buduća uloga u domeni širenja turizma i njegovih komparativnih prednosti glede kojih je zadobio primat na jadranskom području.

Šezdesetih godina u turizmu sve više se traže odabrani *selektivni programi* - destinacije. Sve veći je interes za dokolicu povezanu s "doživljajem" i "ugodajem", ali sada u novom ambijentu.

Uočavaju se najznačajnije kvalitetne promjene. Masovni turizam potpuno mijenja svoje ruho i djelomično se transformira u selektivne grane turizma koji se opet razlikuje od općeg masovnog turizma. On je kvalitetan, human, univerzalan, intenzivan, mobilan, heterogen, ekološki ekskluzivan, no prostorno i vremenski ograničen u znatnoj mjeri. (Jadrešić, V. 1978.)

Gledano s ovog aspekta nautički turizam, kao i turizam uopće, postaje kompleksna i heterogena pojava koja sadrži određene elemente drugih vidova turizma, npr. zdravstvenog, športskog, izletničkog, kulturnog i dr.

Uviđajući sve pozitivne osobine i značajke kojima bi se ovaj vid turističke aktivnosti mogao obogatiti turističku ponudu jadranskog prostora,

polovicom šezdesetih godina poduzeta je u tom smislu prva šira organizirana inicijativa.¹

Međutim, u tom razdoblju šezdesetih godina nautički turizam na Jadranskoj obali, premda skromno i bojažljivo, kročio je na scenu. Susrećemo ga u funkciji pružanja usluga "velikom" nautičkom turizmu (brodovi na krstarenjima - crusing), dok "mali" nautički turizam nude "usluge" stranim malobrojnim individualnim nautičarima - plovilima u zabavnoj navigaciji, te u zimskim mjesecima na čuvanje i opskrbu plovila, informacije i sl.

Međutim cijela ova djelatnost se odvija bez zadovoljavajuće materijalne, kadrovske i zakonske osnove i potrebne tehničke opremljenosti - infrastrukture.

Uz navedeni spomenuti razvoj, nautičkom turizmu u početnom razdoblju pomažu i neke druge djelatnosti u okviru turizma kao: brodogradnja, postojeća skromna infrastruktura u nekim pomorskim i lučkim središtima, te pomorska tradicija i sl.

Međutim, u limitirajuće čimbenike ovog vida turizma koji su usporavali njegovo brže uključivanje u suvremene turističke tijekove (koji su bili prisutni i od ranije), trebali smo tražiti u:

- izostanku sveobuhvatnih planova razvoja i dugoročne poslovne politike,
- nestimulativnoj kreditnoj politici,
- zakonski neregulativnoj mogućnosti korištenja ino-kapitala (avans ulaganja u marine, time-share i sl.),
- pravnoj regulativi u nautičko-turističkoj ponudi,
- *u zapostavljenosti otoka* koji su trebali biti osnova nautičko-turističke ponude u planiranom vremenu i razvoju, itd.

Mjesto i značaj nautičkog turizma u suvremenom turizmu

Iz trendova općih turističkih kretanja u svijetu vidljivo je da nautički turizam postaje jedan od najdinamičnijih vrsta selektivnog turizma i na taj način jedan od najperspektivnijih oblika turističkog prometa.

Čimbenici brzog razvoja nautičkog turizma su ujedno i čimbenici ubrzanog i dinamičnog gospodarskog i društvenog razvoja najbogatijih zemalja svijeta.

¹ U tom vremenu prilazi se pripremi i razradi strategije razvoja nautičkog turizma, te se održavaju brojni stručni skupovi (Pula, Split, Rijeka, Korčula, Dubrovnik i dr.), s ciljem unapređenja nautičkog turizma i sagledanja njegovog značaja i tretmana u turističkim kretanjima. Isto vrijedi i za studije - projekti Južnog i Gornjeg Jadrana.

U suvremenom turizmu u svijetu nautički turizam glede kvantitete i kvalitete ima svoje istaknuto mjesto a pridavanje značaja toj strani stvorilo je od njega dalekosežnu društvenu i gospodarski korisnu djelatnost. Moderni nautički turizam bitno se razlikuje od klasičnog nautičkog turizma, po svojim tijekovima, funkcijama, rasprostranjenošću sudionicima, načinu plovidbe i sl. Uočljivo je kako on svakim danom poprima nove oblike i impulse, te se na taj način inovira postajući jednim od *najdinamičnijih vidova turizma*.

Obuhvaća široku lepezu osnovnih i općih aktivnosti, a raznolikost plovidbe ga čini zanimljivim s obzirom na boravak i ambijent u kojem se odvija. Prostor u kojem se odvijaju sve nautičko-turističke aktivnosti trebao bi imati posebne sadržaje koji se razlikuju od turističke ponude na kopnu.

Glede svoje raznovrsnosti motiva nautički turizam postaje jedan od najbitnijih čimbenika u obogaćivanju nautičko-turističke ponude i potražnje, pa se time i povećava *multiplikativni učinak* poslovanja, što bitno utječe na propulziju tercijalnih i drugih djelatnosti i tome sl. (Dulčić, A., 1973.)

Kao dominirajući fenomen u maritimnom turizmu suvremeni nautički turizam iskazuje neobičnu sposobnost multipliciranja pojavnih oblika pa se u njega uključuje sve veći broj sudionika koji svoje slobodno vrijeme provode na vodama. Tako nautički turizam pokazuje izuzetnu dinamiku razvoja (posebice treba naglasiti brz rast "4 flote"), masovnost i heterogenost po broju sudionika i plovnih objekata.

Nautički turizam unapređuje i inovira tehnička dostignuća u izgradnji plovnih jedinica. Utječe na dinamičnu izgradnju, a na taj način i na koncentraciju osnovnih sredstava i ostalih materijalnih resursa (flota, luke, uređaji i sl.) te *kreira cjelokupnu aktivnost i selektivnost potrošnje* što se očituje u cjelokupnom razvoju i unapređenju dodatnih profita i *općoj transformaciji prostora*.

Pokretački motivi sa sociološko-društvenog aspekta sadržani su u širokoj lepezi; ladanja na plovnim objektima, plovidbi, u općoj aktivnosti i pasivnoj rekreaciji (u širem smislu), zadovoljavanju kulturnih potreba itd.

Iz predočenih općih karakteristika suvremenog nautičkog turizma i njegove učinkovitosti, ukupne djelatnosti u nautičkom turizmu svrstavamo u grupu tercijalnih djelatnosti koje su posredno ili neposredno združene pa se kao takve nude sudionicima u navigaciji, na plovnoj plovidbi, nautičkoj luci - stacionaru ili servisu.

Dakle, djelatnosti - usluge koje suvremeni nautički turizam objedinjuje vezane su za čovjeka i za djelatnosti vezane za plovnu jedinicu. No, suvremeni nautički turizam doživljuje velike transformacije uvjetovane prvenstveno porastom sudionika tj. velikom masovnošću. On prestaje biti privilegij uskog kruga ljudi. U njemu su sve jače zastupljene aktivnosti "srednjeg sloja" subjekata nautičko turističke aktivnosti, zahvaljujući inovacijama u izgradnji novih objekata infrastrukture tj. nautičko-turističkih luka marina, tehnici navigacije, inovacijama i dr. što je sve dostupno širim društvenim slojevima.

No, ostanimo na činjenici da je nautički turizam u svojoj socijalnoj strukturi ipak turizam "društvene elite".

Glavni subjekt u nautičkom turizmu kao i ostalim vrstama turizma je čovjek - unutar heterogene mase turista koja na plovnim objektima sudjeluje u nautičkim krstarenjima. No, objekte u nautičkom turizmu sačinjava cjelokupna materijalna osnova, tj. supra i infrastruktura, smještena u prirodnim izgrađenim prostorima. Pri tome se koriste najprivlačnije reljefne priobalne forme (sinknialni zaljevski oblici i dr.), pa do prostora u zaštićenim prirodnim ambijentima, sve u svrsi zadovoljavanja nautičke klijentele i osiguranja uvjeta njihova boravka.

Objekti u nautičkom turizmu tvore osnov nautičko-turističke ponude, a time i značajne ekonomske efekte koji iz toga proizlaze. Dok subjekti u nautičkom turizmu tvore jednu društvenu pojavu, objekti u nautičkom turizmu su ekonomska kategorija (Jadrišić, V. 1978.)

Materijalna osnova i izgradnja kao osnovni čimbenik unapređenja nautičkog turizma na jadranskom prostoru

Izgradnja suvremene materijalne osnove značajan je i važan čimbenik za razvoj i unapređenje nautičkog turizma, jer pod materijalnom osnovom i izgradnjom u nautičkom turizmu podrazumijevamo:

- izgradnju novih objekata-kapaciteta
- proširenje, dogradnja-rekonstrukcija i
- modernizacija s inovacijama.

Nautičko-receptivna ponuda svakim danom mijenja svoja obilježja, obujam i sadržaje, posebice kad se radi o nautičko-turističkim centrima - marina na jadranskom prostoru. Prilagođavanje nautičke ponude se očituje u sve većoj potražnji za sadržajima rekreacije i ostalim turističkim potrebama, a posebice ističemo potrebu za izgradnjom novih vezova tj. marina i najam charter plovila koja tvori charter flota raznovrsnih plovila, tj. plovila veće i manje veličine.

Uočavajući pozitivne učinke nautičkog turizma u protekla tri desetljeća, on je pokazao svoju punu afirmaciju i učinkovito izmijenio fizionomiju suvremenog svjetskog turizma, a posebice kad se misli na prostor Mediterana.

Kod nas na jadranskom prostoru on je započeo veoma skromno i bojažljivo da bi 1965. g. započela prva šira organizacijska inicijativa s nekoliko izgrađenih marina (Pula, Puna, Split i Dubrovnik), sa skromnim brojem vezova, a promet turističkih plovila iznosio je svega nekoliko tisuća.

Izrada programa za razvoj Yachting turizma od strane Saveznog komiteta za turizam i Republičkim sekretarijatom za privredu SRH - uprava za pomorstvo (za razdoblje od 1966. - 1970.) pokazala je vidljive rezultate. Tako je početkom 70-ih godina promet nautičara u stalnom porastu a iznosio je oko 16.000 posjeta nautičkih plovnih jedinica.

Rast nautičkog prometa utjecao je na promidžbu nautičko turističke ponude i tako je već 1978. g. registrirano 9 marina (od toga 8 u Hrvatskoj). Nautički turizam sve više doživljuje svoju ekspanziju, tako da je u 1980. g. registrirano 55.000 inozemnih plovila, a u 1983. g. oko 63.000 inozemnih plovila na jadranskom prostoru.

Međutim, razvoj nautičko-turističke ponude u razdoblju od 1972. do 1983. god. kretao se stihijski, glede velike potražnje i naglog rasta nautičkih kretanja. Promet nautičara 80-ih je utrostručen, ali samo zahvaljujući atraktivnim faktorima jadranskog akvatorija, jer plansko-razvojnog i organizacijskog usmjeravanja ponude i prihvaćanja inozemne potražnje nije bilo. Nautičko-turističku ponudu na jadranskoj obali do 1984. g. činilo je 19 marina i turističkih luka s ukupno 4.466 vezova za plovila na moru i oko 1.000 vezova za plovila na kopnu. (Žabica, T., 1994)

Od početka razvoja nautičko-turističke ponude na jadranskom prostoru tj. od 1962. do 1982. god. nautičko-turistički promet rastao je po srednjoj stopi od 14% godišnje dok u vremenu od 1975. do 1985. g. po srednjoj stopi od 20,3% godišnje. Udio nautičkog turizma u ukupnom prometu u Europi bio je veoma skroman oko 1% iako je broj marina i turističkih lučica rastao po srednjoj stopi od 18,8% godišnje. (Slavica, J., 1990)

Prostorni raspored nautičko turističkih luka - marina bio je neravnomjerno zastupljen, tako je na sjeverno-jadranskom prostoru do sredine 80-tih bilo usredotočeno oko 60% nautičkih luka, što se i moglo očekivati glede blizine interesa emitivnih tržišta, a što se posebice odnosi na tržište Italije, Austrije i Njemačke.

Polazeći od tendencija razvoja nautičkog turizma u proteklom vremenu evidentne potražnje, te trenda kretanja potražnje i stanja postojeće ponude, lako je zaključiti da ograničavajuće faktore u razvoju nautičkog turizma na Jadranu ne treba tražiti u kretanju međunarodne turističke potražnje već prvenstveno u proširenju odgovarajuće turističke ponude, stupnju razvijenosti, njezine kvalitete, te rješavanja organizacijskih i kadrovskih problema.

Ta spoznaja bila je razlogom da je nautički turizam dobio značajno mjesto u planskim dokumentima odnosno u općoj koncepciji razvoja turističke ponude na jadranskom priobalnom i otočkom prostoru u sljedećem razvoju. S tim u skladu izgrađen je u konceptu Program razvoja nautičkog turizma na istočnoj obali Jadrana 1983-1990. g. i to u okviru ACY-a kao jedinstvenog sustava nautičkog turizma koji je sa svojih 16 marina izgrađenih 1984. g. udvostručio kapacitete nautičkog turizma u proteklom vremenu² (Slavica J., 1990.).

2 Tvrтка ACY sa sjedištem u Opatiji, od osnivačke skupštine 1994. g. dobiva naziv ACI (Adriatic Croatia International Club) d.d. ACI je sistem nautičkog turizma koji obuhvaća lanac marina, restorana, tehničkih servisa, duty free shopova itd. Početak rada ACI-a može se uzeti 1984. god., kada

Od 1984. g. do 1990. izgrađeno je ukupno 20 marina s 5.814 vezova na moru.

BROJ I KAPACITETI MARINA NA JADRANSKOM PROSTORU OD 1984. DO 1990. G.

Tablica 1.

	1984.	1985.	1990.	Ind. 90./84.	Porast st. rasta u %
Broj marina	19	35	39	110	12,8
Kapacitet	4.466	8.922	10.280	115	14,5

Izvor podataka: Statistički godišnjak Republike Hrvatske, 1991. g.

Danas na hrvatskom jadranskom prostoru izgrađeno je 40 marina od toga 21 marina je u okviru ACI Club-a. Hrvatske marine raspolažu s ukupnim kapacitetom s oko 11.500 vezova u moru i s oko 5.000 mjesta na kopnu s ukupnom površinom akvatorija od oko 1.100.000 m² 3.

Međutim, gledajući regionalno-geografsku podjelu hrvatskog jadranskog prostora možemo izdvojiti nekoliko prostornih širih i užih subregija glede rasporeda i koncentracije marina na jadranskom akvatoriju. Posebice se to odnosi na sjeverni jadranski prostor s zapadno Istarskim akvatorijem, Kvarnerski kraj kojeg sa zapada omeđuje istočna obala Istre, priobalje Vinodola, visoko planinski okvir Velebita i otočni arhipelag. (Žabica, T., 1992.)

U Istri i Kvarnerskom zaljevu s otocima registrirano je u 1992. g. 17 marina što čini 42,5% s ukupnim kapacitetom od 5.342 vezova u moru i 1.867 mjesta na kopnu. Kvarnerski kraj s otocima je vrlo prostran akvatorij koji obuhvaća 612.374 m² te njemu gravitiraju i najbliža emitivna područja Italije, Austrije, Slovenije i Njemačke, poticajno usmjerenih za boravak u ambijentu nautičko-turističke navigacije i maritimne rasonode.

Južni hrvatski jadranski turistički prostor - Dalmacija predstavlja relativno veliko i polivalentno područje s razvedenom obalom i većim dijelom s najgušćim otočnim arhipelagom otoka na Mediteranu te tvori posebno atraktivan nautičko-turistički akvatorij u kojem su prostoru smještene 23 marine, ili 57,5% broja marina na hrvatskom Jadranu. Najbrojnije je zastupljeno područje zadarsko-šibenskog akvatorija (14 marina)

(nastavak bilješke 2)

su se pojavili prvi financijeri, a među njima najveći, i "INA". U roku od nekoliko mjeseci već je bilo izgrađeno 10 marina, a do sezone 1985. g. potpuno je završen niz od 16 marina, kojem su se poslije pridružile još one u Opatiji i Korčuli (u suradnji s talijanskim "Grassetom"), te marina "Miho Pracat" u Dubrovniku.

3. Priopćenje "Nautički turizam" - Kapaciteti i poslovanje marina 1-9, 1992. g. br. 1107-92. Državni zavod za statistiku RH, Zagreb, 1992.

ili 60% od ukupno izgrađenih marina. Međutim, moramo istaknuti da najjužniji prostor naše obale i otoka koje obuhvaća Dubrovačko-neretvansku županiju ima skroman udio u ukupnim kapacitetima cjelokupne ponude jadranskih vezova Hrvatske sa svega 6% ili 7,5% u infrastrukturnim kapacitetima ponude-marinama. (Žabica, T., 1994.).

Pored ratnih teškoća koje su pogodile naš turizam i nautičko-turističke luke i flotu, izgradnja nautičko-turističkih kapaciteta nije zaustavljena, što nam najbolje pokazuje primjer izgradnje i proširenja novih kapaciteta-vezova (izgradnja marine 1992. god na Cresu, proširenje vezova u Rovinju, Umagu, Podgori, Baškoj Vodi, Drveniku Velom, te u skoroj budućnosti možemo očekivati izgradnju marina na našim otočnim prostorima, kao npr. na Visu, Lastovu (Jurjeva Luka), Korčuli (Prižba), Mljetu (Sobra), Žirju i dr., s ciljem da jadranski otoci budu nosioci nautičko-turističke ponude i razvoja.

Želimo li istaći da je nautički turizam kao poseban vid cjelokupne turističke djelatnosti kvantitativno i kvalitativno utjecao na hrvatski jadranski turizam tj. na razvoj nautičko turističke ponude putem objekata materijalne osnove, potrebno je naglasiti, da se buduća koncepcija razvoja nautičkog turizma treba odnositi na: *revitalizaciju* novih vrijednosti primorskih i otočnih raritetnih sredina, ruralnih naselja autohtonih ambijenata, te posebice u ulaganja i proširenja, osuvremenjivanja i oživljavanja naših malih luka-lučica s ugradnjom lučkih sadržaja: *intenzifikaciju* koja bi se prvenstveno bazirala na efektnom poslovanju, organizaciji, politici poslovanja, ulaganja u programe inovacija, marketing, te oplemenjivanja svih postojećih programa na bazi povećavanja asortimana ulaganja i sl. *Nove investicije (ulaganja) i ostala ulaganja* stvarala bi jedan mozaik kvantitativnog i kvalitativnog pomaka u nautičkog turizmu.

Iz takve koncepcije razvoja nautičko turističke ponude i ulaganja proizlazi, da bi se na program revitalizacije odnosilo oko 45% strategije razvoja, oko 30% na intenzifikaciju, te u nova ulaganja oko 20% a taj bi odnos bio veoma prihvatljiv.

Treba imati na umu da se u okviru revitalizacije mora posebno obratiti pozornost na naš *otočni prostor* koji bi s tom koncepcijom razvoja dobio velike mogućnosti u njegovom ponovnom gospodarskom procvatu (Bulić, A., 1983.)

Marine - nautički centri kao najviše kategorije prihvata, trebaju ostati središta stacionara i mjesta stalne ili pak povremene tranzitne funkcije, a male luke i lučice u sustavu revitalizacije malih otočnih i primorskih naselja - žarišni elementi i mjesta dinamičnog povratnog, tranzitnog, cikličkog dvosmjernog krstarenja, plovidbe iz zabave dokolice i rekreacije na moru. U tom smislu *stalne cirkulacije* događanja u svim svojim raznovrsnim manifestacijama (jedrenja, krstarenja, izleta, piknika na moru, športskih aktivnosti, zabave i rekreacije na plažama, uvalama, hotelskim i drugim pristaništima, kulturnim manifestacijama i tome sl.), dakle u *doživljavanju mora na "tisuću načina"* treba sagledati nautičko-turističku koncepciju i budućnost nautičkog turizma na jadranskom prostoru Hrvatske.

Valja prevladati sadašnji stadij orijentacije na vez i turističku luku i težiti ka konceptu svestranih aktivnosti - **aktivnosti kretanja - plovidba akvatorijem**, tako bi se stvorio sustav praćenja nautičkog gosta od njegovog dolaska, boravka, plovidbe i povratka u vlastiti domicil. **Time bi se turizam pri moru pretvorio u turizam na moru.**

ZAKLJUČAK

Sve intenzivnija i dinamičnija turistička kretanja u svijetu koja obuhvaćaju turističke zemlje i morske akvatorije, nameću u ovoj eri "treće turističke revolucije" koja se sve više očitava, usmjerava i organizira na vodenim prostorima posebnu pažnju, a posebice kad se to odnosi na **nautički turizam** - pojavu koja sve više postaje masovni turistički fenomen.

Brojne okolnosti i razni čimbenici djelovali su i još uvijek djeluju ne samo na širenju nautičkog turizma, već čine i potiču pojave brojnih novih oblika, vrsta i tipova turizma.

Propulzivnost nautičkog turizma proizlazi iz njegove polivalentnosti, pa on sadrži i određene elemente drugih vidova turizma. Nautički turizam putem objekata materijalne osnove, sadržajima i s ostalim subjektima kao poseban vid cjelokupne turističke djelatnosti podstiče kvantitativni i kvalitativni razvoj turizma, a posebice u onim geografskim prostorima koji svojim prirodnim resursima to omogućavaju kao što je Hrvatska Jadranska turistička regija.

Pojava nautičkog turizma na našoj obali i izgradnja odgovarajuće infrastrukturne osnove doživio je svoju punu afirmaciju i vidljivo je izmijenio fizionomiju prostora u revitalizaciji i prilagođavanju novim potrebama. Time se nautički turizam pojavljuje kao jedan od strateških čimbenika budućeg razvoja turizma na hrvatskom jadranskom prostoru. U tom smislu nautički turizam će i dalje imati odlike mobilnosti, a time i sve značajke koje proizlaze iz tih kretanja.

LITERATURA

1. Alfier, D., (1971): Planski razvoj nautičko-zabavne navigacije, uvjet za revitalizaciju naših malih luka, Naučno savjetovanje Prometna valorizacija Hrvatske, JAZU Zagreb.
2. Alfier, D & DOMANIK, R., (1987): Mogućnosti i pravci razvoja jadranskih otoka, "Turizam" br. 7-8, Zagreb
3. Bulić, A., (1983): Problemi razvoja otoka, Urbanistički institut SR Hrvatske, Zagreb
4. Dulčić, A., (1973): Tržni aspekti razvoja nautičkog turizma, Institut za pomorsku, turističku i obalnu privredu, Split.
5. Jadrešić, V., (1978): Nautički turizam, Pedagoška akademija, Zadar
6. Slavica, J., (1990): Iskustva i rezultati razvoja marina s mješovitim inozemnim kapitalom, Hotelska kuća '90, Zbornik radova, Opatija.
7. Starc, N., (1992): Otoci, regije i razvojna politika, Društvena istraživanja 1, Zagreb
8. Žabica, T., (1994): Nautički turizam, Fakultet za turizam i vanjsku trgovinu, Dubrovnik
9. Žabica, T., (1994) Turistička geografija, Fakultet za turizam i vanjsku trgovinu, Dubrovnik

Tonko Žabica, PhD

Professor

Faculty of Tourism and Foreign Trade, Dubrovnik

MODERN NAUTICAL TOURISM AS A FACTOR OF QUANTITATIVE AND QUALITATIVE DEVELOPMENT OF TOURIST OFFER OF CROATIAN ADRIATIC COAST

Summary

Tourism is presently undergoing a new tourist revolution. This is particularly manifested through the number of its participants and the wide proportions of the area it covers in aquatorium. Through discovery of new tourist destinations, especially as in the case of an aquatorium such as the area of the Croatian Adriatic, the nautical tourist offer contributes to a greater demand for selective facilities, more so when the nautical tourist infrastructure, maritime-recreational activities and other facilities are in question, when all this is aimed at a wider modernization of the nautical tourist offer.

Key words: *nautical tourism, Croatian Adriatic coast, tourist movements, maritime activities, material base.*